

Ивана Равић*

Београд

ДВЕ ИСПРАВЕ УПУЋЕНЕ У ДУБРОВНИК ПОВОДОМ ИЗМИРЕЊА КРАЉА ОСТОЈЕ И ПАВЛА КЛЕШИЋА**

Високи, 1404, 6. јануар

Јањићи, 1404, 8. јануар

Сажетак: Краљ Остоја издао је 6. јануара 1404. исправу Павлу Клешићу којом обзнањује да ће му вратити одузету имовину и да ће бити стављен под старање цркве босанске. Два дана касније, 8. јануара, епископ цркве босанске упућује писмо властима града Дубровника у којем их обавештава да шаље своје људе по Павла Клешића, јер му је краљ дозволио повратак у Босну. Оба акта су доспела у Дубровник 21. јануара, када је канцелар Руско Христифоровић направио белешку о њима.

Кључне речи: Павле Клешић, краљ Остоја, епископ цркве босанске, дјед, старац, крстјанин, Босна, Дубровник, Високо.

Почетком 1403. Босна, са краљем Остојом на челу, и Дубровник били су у пријатељским односима. Међутим, таква ситуација је неочекивано промењена. Краљ је средином 1403. отпочео рат са Дубровником. Негде у то време и војвода Павле Клешић долази у сукоб са краљем Остојом, који му због неверства одузима поседе. Непосредан повод сукоба није познат. Војвода је морао да напусти Босну, а уточиште је потражио у граду Св. Влаха. Веће умољених одлучило је 29. јуна 1403. да му се додели кућа за становање у Дубровнику.¹ Истом приликом оно даје

---

* Истраживач-докторанд, стипендиста Министарства просвете и науке Републике Србије. Ел. пошта: ivanaravic@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025).

¹ М. Динић, *Из Дубровачког архива* III, Београд 1967, 221–222. Нешто раније уточиште у Дубровнику потражила су два босанска великаша, Павле Радишић и Павле Масновић (Маштровић), такође због сукоба са краљем Остојом. Један од разлога за избијање рата био је одбијање Дубровника да преда краљу ову двојицу босанских племића. С. Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе (= Историја Босне)*, Београд 1964, 198; ССА 8 (2009) 177 (Н. Исаиловић). Остаје неразјашњен однос војводе Павла и великаша Масновића и Радишића.

овлашћење кнезу и Малом већу да дају дар дједу цркве босанске, што указује да је Павле Клешић дошао у град вероватно у пратњи њених припадника. Да сукоб није био краткотрајан, да се закључити на основу тога што је нешто касније жена војводе Павла Клешића такође затражила уточиште у Дубровнику. Веће умољених је 24. октобра одлучило да јој се пружи гостопримство, а 30. новембра и патаренима који долазе са њом.² Измирење краља Остоје са Жигмундом Луксембуршким донело је њему предност у рату са Дубровником, али и изазвало незадовољство властеле у Босни. У таквим околностима краљ Остоја одлучио је да врати поседе војводи Павлу Клешићу, почетком 1404.³ Војвода се краљу одужио за указану милост тиме што је био његов верни присталица. Помиње се као учесник станка одржаног у априлу 1404. уз кнеза Павла Раденовића и војводу Радича Санковића, тада верну властелу краља Остоје.⁴ Верност према краљу Остоји исказао је и тиме што је учествовао у једном од угарских похода против новог краља Твртка II.⁵

Опис исправа и ранија издања

Исправе су сачуване у препису словенског канцелара Руска Христифоровића у првој књизи серије *Lettere e commissioni di Levante*, fol. 43. Прва исправа у којој краљ Остоја даје опрост велможи Павлу Клешићу издата је двапут. Први је то учинио М. Пуцић, *Споменици српски* I, 50, док. 89. Затим ју је објавио и Љ. Стојановић у својој збирци, *Повеље и писма* I–1, 433, док. 439. Друга исправа, у којој се епископ цркве босанске обраћа Општини поводом војводе Павла Клешића издао је први пут М. Пуцић, *Споменици српски* I, 50–51, док. 90, заједно са канцеларијском белешком Руска Христифоровића. Потом је Љ. Стојановић објавио исправу епископа цркве босанске у збирци *Повеље и писма* I–1, 434, док. 440, док је на 435. страни, док. 441, објавио канцеларијску белешку Руска Христифоровића.

---

² DAD, *Reformationes* 32, fol. 175' (24. X 1403). М. Динић, *Из Дубровачког архива* III, Београд 1967, 222–223.

³ С. Ђирковић, *Историја Босне*, 202.

⁴ Е. Fernendžin, *Acta Bosnae*, 73; М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955, 26; Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, Београд 2010, 112.

⁵ Ђ. Тошић, *Двије босанске повеље из XV вијека*, ИЧ 40–41 (1993–1994) 24–41; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 59–60 (докторска дисертација у рукопису).

Текст исправа***

I

+ Ћстога м(и)л(о)стию в(о)жиwm(ь) краљ Срѣвкм(ь) Босни
и к томѣ. На векѣ и на више споминемо и дакмо видѣти всакомѣ
члов(ѣ)кѣ комѣ се достои, да ми призвасмо |3| к себи вокводѣ Павла
Клешиќа и дасмо мѣ все wнои што к гвдѣре⁶ нков(о) |4| било до
5 пошьстьга wд наасъ изьложивше град[а] Висѣккѣга и с онѣмь⁷ што к |5|
приморита подѣ Висѣки било, а за тои хѣккмо дати вокводи Павлѣ
|6| замѣнѣ под[о]бнѣ. Я вратисмо мѣ нковѣ градѣ ѣ Дѣламоуи и все
негов(о) |7| што к ѣ Дламоуи било и ѣ Дѣмни и ѣ Босни. И прѣмисмо
мѣ нашом(ь) вѣромѣ |8| и ротомѣ да га ккмо ѣ томѣ ѣ всемѣ крѣпити
10 и дрѣжати, и с тими га съ |9| всемѣ прѣдасмо г[оспо]д[и]нѣ дѣдѣ и
нковѣмѣ строином(ь) и всои црѣкви босань|10|скои ѣ ни хѣ рѣке и
ѣ ни хѣ wбарованикѣ, и да мѣ се не ѣчини никѣдаре |11| нѣдно хѣдо што
би га не wгледала црѣква босанска и властеле босансѣѣ. |12| Писанно
подѣ Висоцѣмѣ ѣ недѣлю на Водокрѣще. +

II

15 + Многwпочтеномѣ владѣщомѣ град[а] Дѣбровникѣ (!) кнезѣ,
властеломѣ |2| и всои wпкинѣ смѣрено и ѣмиликно поздрављеникѣ.
Такои прави |3| г[оспо]д[и]нѣ епискѣпѣ црѣве босанске w то посласмо
по вокводѣ⁸ Павла |4| наше строинике и крѣстьяни да приде wпетѣ
ѣ своѣ, ере на тѣ⁹ |5| наидосмо г[оспо]д[и]на краља да мѣ wпетѣ
20 нковѣо врати ере мѣ к битѣ безѣ |6| кривине ѣзето. За тѣ смѣрно
захвалюкмо вашои любѣвѣ и захвалисмо |7| што га сте дослеи ѣ себе
поутено прѣдрѣжали¹⁰ и wще молимо вашѣ |8| м(и)л(о)сть да га
поутено и wдправите. И wще вамѣ правимо васѣ цѣкѣ |9| крѣ намѣ
сте били wп'ккници еда вамѣ к такои видѣти послати |10| свога два
25 властел(и)чикѣ с вокводомѣ Павломѣ до краља, кѣда бисте |11| кои
складѣ и мирѣ ш нимѣ ѣчинили, ере би намѣ драгѣ да бисте ѣ мирѣ
|12| прѣбивали. +

*** Редакција издања и превода обеју исправа: Т. Суботин-Голубовић.

⁶ М. Пуцић: годѣрь.

⁷ М. Пуцић: wнѣмь.

⁸ М. Пуцић: вокводи.

⁹ М. Пуцић: нато; Љ. Стојановић: на то.

¹⁰ М. Пуцић: придрѣжали.

- + Писано е¹¹ 8 г[оспо]д[и]на епискѡпа на Иникихъ |2| м(ѣ)с(е)ца
 геве(а)ра¹² ·и· д(ь)нь лѣто рождь|3|ства х(ри)с(то)ва ѱ·8·д· лѣто. +
- 30 + Заповѣдию г[оспо]д[и]на ми кнеза Влаха Горкѡчевика и
 нѡгова малага вѣкѡ |2| га Рѡско исписахъ више пис(а)нно¹³ ѡд рѣчи
 на рѣчь изъ листа крала Ёсток |3| и дѣда босанскога, коѡ листове
 дослаше 8 Дѡбровникъ вокводи Павла 8 |4| Клешикю лѣта рождьства
 х(ри)с(то)ва тисѡцино и чет(и)риста и четврьто лѣто |5| м(ѣ)с(е)ца
 геввара ·к·а· д(ь)нь. +
- 35 Ёван више писанна ·в· листа донѣше 8 Дѡбровникъ стар(а)ць
 Мишакнь |2| и стар(а)ць Бѣлко¹⁴ и Стопанъ крьстьганинь, Ратко
 крьстьганинь, Радосавъ |3| крьстьганинь, Радакъ крьстьганинь и Добра-
 шинъ крьстьганинь, кои рекоше |4| да ихъ к послалъ краль Ёстоа и
 40 г[оспо]д[и]нь дѣдъ да 8зъм8 врьхъ себе г[оспо]д[и]на вок|5|вод8
 Павла Клешика и да га и¹⁵ свок рѡке поставе 8 все нѡгово.

Превод исправа

I

+ Остоја милошћу Божјом краљ Срба, Босне и к томе. На веће и на више спомињемо, и дајемо сваком човеку, коме приличи, да види да ми призвасмо к себи војводу Павла Клешића и дадосмо му све оно што год је његово било до одласка од нас, изузев града Висућега и с оним делом Приморја што је под Висућем било, а за то ћемо војводи Павлу дати одговарајућу замену. А вратисмо му његов град у Гламочу и све што је у Гламочу његово било и у Дувну и у Босни. И обећасмо му нашом вером и заклетвом да ћемо га у свему томе помагати и подржавати, и са свим тим га предадосмо господину дједу и његовим стројницима и свој цркви босанској у њихове руке и под њихово старање, и да му се никада не учини ништа нажао, што не би испитала црква босанска и властела босанска. Писано под Високим у недељу на Богојављење. +

¹¹ М. Пуцић: писаное.

¹² М. Пуцић: кевара.

¹³ М. Пуцић: писано.

¹⁴ М. Пуцић: Лѣлко.

¹⁵ М. Пуцић: на.

+

Вот что случилось в том году... (faded handwritten text)

+

Моя почтенная... (faded handwritten text)

Писмо от... (faded handwritten text)

Вот что случилось... (faded handwritten text)

Lettere e commissioni di Levante I, fol. 43

II

+ Многопоштованом владајућем кнезу града Дубровника, властели и свој Општини дубровачкој, смерни и умилни поздрав. Тако учини господин епископ цркве босанске, па стога посласмо по војводу Павла наше стројнике и крстјане да дође опет у своје, зато што установисмо да му је господин краљ опет његово вратио, јер му је било без кривице одузето. На томе смерно захваљујемо вашој љубави, и захвалисмо што сте га досад код себе с поштовањем држали, те још молимо вашу милост да га с поштовањем и отправите. И још чинимо ради вас, јер сте нам били савезници, да размотрите да пошаљете своја два властеличића с војводом Павлом код краља, да бисте склад и мир с њим учинили, јер би нам било драго кад бисте с њим у миру пребивали. +

+ Писано је код господина епископа у Јањићима месеца јануара 8. дан 1404. године од рођења Христовог.

+ По заповести господина ми кнеза Влаха Соркочевића и његовог Малог већа ја, Руско, исписах горе написано од речи до речи из писама краља Остоје и дједа босанскога, која послаше у Дубровник војводи Павлу Клешићу, године од рођења Христовог хиљаду четиристо четврте, месеца јануара 21. дан. +

Ова горе написана два листа донесоше у Дубровник старац Мишљен и старац Белко и Стојан крстјанин, Ратко крстјанин, Радосав крстјанин, Радак крстјанин и Добрашин крстјанин, који рекоше да их је послао краљ Остоја и господин дјед да узму код себе војводу Павла Клешића, и да га својом руком поставе у све његово.

Дипломатичке особености

Познато је да серија *Lettere e commissioni di Levante* претежно садржи преписе исправа које је Дубровачка општина слала владарима, обласним господарима и пословним људима у Србију и Босну. Ипак, оно што издваја ова два документа јесте да су преписана од стране канцелара Руска Христифоровића пошто су доспела у Дубровник.

Акт којим краљ Остоја даје опрост великашу Павлу Клешићу не започиње вербалном инвокацијом, већ је наместо ње симболичка, у виду крста. Затим следи интитулација, а титула је краћа у односу на ону коју

краљ обично користи.¹⁶ Неуобичајена је за канцеларију краља Остоје и промулгација, *дајемо видети сваком човеку коме се достоји*,¹⁷ на коју се наставља диспозиција. Након диспозиције следи обећање и заклетва да ће све наведено бити испуњено и каже се да је војвода Павле Клешић предат под старање цркве босанске и поново му се обећава сигурност. На крају акта није забележена година и датум када је акт сачињен, али је забележено место и празник на који се то десило, *под Високим у недељу на Водокришће*. Због тога исправу није тешко прецизно датирати. Будући да је у питању празник Богојављење, и да је акт истим поводом упутио и дјед цркве босанске у Дубровник 8. јануара 1404, јасно је да се чин записивања догодио 6. јануара 1404.

Следећи акт који подлеже дипломатичкој анализи је писмо дједа цркве босанске упућено у Дубровник због случаја војводе Павла Клешића. Почиње симболичном инвокацијом у знаку крста, следи инскрипција и одмах након ње је салутација. Њој следи интитулација, која садржи само титулу *епископ цркве босанске* и у њој се не наводи његово име. Сама диспозиција казује да су по војводу Павла Клешића послати стројници и крстјани у Дубровник да га врате у Босну. Разлози за то изнети су у експозицији, у којој се саопштава да је краљ Остоја одлучио да му врати његова добра, *јер му је било без кривице одузето*. Након уметнуте експозиције, даље се наводи захвалност Дубровачкој општини на дотадашњој и будућој сарадњи. Такође се обећава *склад и мир* с краљем Остојом уколико Дубровчани пошаљу с војводом Павлом своја два властеличића која би била опуномоћена да мир сачине. То је требало да буде „нека врста награде“ за поштовање које је Павлу указано. Ипак, јасно је да је посреди жеља краља Остоје да уреди односе са Дубровачком општином, будући да се у то време измирио са краљем Жигмундом.¹⁸ Акт се завршава поменом места где је сачињен, *код господина епископа у Јањићима*. Датирање је прецизно, наводи се месец, дан и година рачуната од рођења Христовог, 8. јануара 1404.

---

¹⁶ Оваква интитулација није изузетак и краљ Остоја се и у неким другим исправама ословљава на исти начин. М. Пуцић, *Споменици српски* I, 34, 40, 44; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 92 (1913) 128.

¹⁷ Ипак, ни она није изузетак, јавља се и у Остојиној повељи из 1400. године. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 247; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 94 (1914) 238.

¹⁸ Уп. и G. Škrivanić, *Rat bosanskog kralja Ostoje sa Dubrovnikom*, Vesnik Vojnog muzeja JNA V–2 (1958) 53–54.

Просопографски подаци

Павле Клешић, војвода, 41 (страница), 3–4, 6, 18, 25 (реду издању); 42, 33, 41 – најзначајнији члан породице Клешића, за коју се сматра да је била у сродству са Котроманићима. Први пут се помиње у акту краља Твртка I из 1390. као *војвода краљевства Хрватске*. Потом се јавља као сведок на неколико краљевских повеља. Дошао је у сукоб са краљем Остојом средином 1403, а разлог је остао непознат. Ипак, познато је да му је краљ Остоја том приликом одузео земље и градове, а да се он са својом супругом повукао у Дубровник. До измирења је дошло јануара 1404, када му је краљ већину одузетог вратио и ставио га под заштиту цркве босанске. Остао је уз краља Остоју и када је Твртко II преузео власт у Босни 1404. године. Забележен је и податак да је прешао у римокатоличанство, јер је сматрао да се једино тако Босна може спасити од турских освајања. Верује се да је имао три сина: Петра, Владислава и Николу.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 224; I. Kukuljević Sakcinski, *Diplomatički zbornik*, 498; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 420, 422, 426; T. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik XVII*, 312–313.

Литература: F. Rački, *Borba Južnih Slovena za državnu neodvisnost. Vogumili i patareni*, Beograd 1931, 459; M. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, 68; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 164, 202–203, 282; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 58–62; ССА 3 (2004) 146–147 (С. Рудић); ГПБ 1 (2008) 117 (П. Драгичевић).

Влахо Соркочевић (Blasius de Sorgo), кнез дубровачки, 42, 30 – припадник рода Соркочевић (Sorgo), једног од најмоћнијих родова у Дубровнику током XIV и XV века. Помиње се као дубровачки кнез 1404. и 1416. године. У својству сведока налазимо га на више исправа (1399, 1405, 1410), а последњи пут 1419. године. Као посредник у односима између дубровачке властеле и босанског племства помиње се током 1411. године.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 240, 259, 276, 287; M. Пуцић, *Споменици српски I*, 50, 104, 110, 134.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 407.

Мишљен, старац, 42, 37 – неки истраживачи га поистовећују са гостом Мишљеном, посведоченим на натпису на стећку пронађеном у

Пуховцу крај Зенице. У акту се помиње и старац Белко, коме је ово једини помен у изворима.

Извори: Љ. Стојановић, *Записи и натписи* III, 10.

Литература: Р. Ћошковић, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Сарајево 2005, 318, 341.

Установе и важнији термини

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени појмови и установе: **кнез у Дубровнику** (ГПБ 1, 2); **властела у Дубровнику** (ГПБ 1); **лист** (ГПБ 1, 2, 3).

Старац, 42 (страна), 36, 37 (ред у издању) – најниже достојанство у хијерархији цркве босанске.

Литература: С. Ћирковић, *Историја Босне*, 105; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, Београд 1987, 143–166; *ЛССВ*, 701 (Р. Михаљчић); Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, 274–312.

Крстјани, 41, 18; 42, 37, 38, 39 – босански дуалисти који су примили духовно крштење, што је подразумевало живот без греха у складу са правилима цркве босанске. У нашем случају помињу се крстјани Стојан, Ратко, Радосав, Радак и Добрашин. Нажалост, о њима нисмо пронашли податке у другим историјским изворима.

Литература: Ф. Рачки, *Borba Južnih Slovena za državnu neodvisnost*, 513–518; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, 143–166; *ЛССВ*, 333–334 (С. Ћирковић); Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, 249–250, 260–261; ГПБ 3 (2010) 150 (А. Смиљанић)

Стројник, 41, 11, 18 – назив за истакнутије крстјане тј. госте и старце. Посведочена је дипломатска служба стројника коју су обављали за дједа, мада се може претпоставити да су то чинили и за обласне господаре. Уз дједа се појављују и као чланови пороте која је судила властели. Често су имали и улогу сведока.

Литература: Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, 143–166; Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, 373–382; *ЛССВ*, 701 (Р. Михаљчић).

Топографски подаци

Гламоч, 41 (страна), 7, 8 (ред у издању) – Жупа Гламоч налазила се у југозападном делу Босне, познатом под називом Западне стране. У састав босанске државе ушла је у време бана Стефана II Котроманића. Седиште јој је био истоимени град Гламоч.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Сарајево 1957, 31; Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, 27, 183–184.

Думно, 41, 8 – Жупа Думно (Дувно) налазила се у југозападном делу босанске државе, у земљи названој Западне стране. Босанској држави прикључио ју је бан Стефан II Котроманић. Седиште јој је био град Думно, а познати су и градови Рог и Стржањ.

Литература: Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, 192–195; ГПБ 1 (2008) 121 (П. Драгичевић); ССА 5 (2006) 170 (С. Рудић).

Босна, 41, 1, 8 – није јасно да ли се у овом документу мисли на земљу или жупу.¹⁹

Висуће, 41, 5, 6 – град на Цетини у близини Омиша. У саставу босанске државе од времена бана Стефана II Котроманића. Помиње се и у Пољичком статуту. Имао је своје подграђе где су се наплаћивале царине.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, 126; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002, 149–150.

Високи, 41, 14 – град на брду Височица у чијем подножју је данашњи град Високо. Утврђење је вероватно саградио бан Стефан II Котроманић. Први пут се помиње у исправи бана Твртка I Котроманића из 1355. године. Имао је своје подграђе Подвисоки, где је постојало насеље са тргом.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, 125–126; ССА 6 (2007) 135–136 (Н. Исаиловић).

Јањићи, 42, 28 – место, тј. село недалеко од Зенице. У овом случају у питању је место где је било седиште (хижа) дједа цркве босанске.

Литература: К. Лиречек, *Историја Срба I*, 303.

---

¹⁹ Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, 114, склона је мишљењу да је у питању жупа у земљи Босни.

**DEUX DOCUMENTS ADRESSES A RAGUSE A L'OCCASION DE
LA RECONCILIATION ENTRE LE ROI OSTOJA
ET PAVLE KLEŠIĆ**

Visoki, 1404, 6 Janvier

Janjići, 1404, 8 Janvier

Résumé

Après un conflit l'ayant opposé au roi Ostoja, le voïvode Pavle Klešić a quitté la Bosnie, vers le milieu de l'année 1403, pour trouver refuge à Raguse. Leur réconciliation est survenue dès le début de l'année 1404, comme en attestent deux actes adressés à cette époque à Raguse. Le premier de ces actes, qui a été délivré par le roi Ostoja, à l'épiphanie 1404, informe que le voïvode va se voir restituer ses possessions situées à Glamoč, Duvno et en Bosnie, et recevra une compensation adéquate pour la ville de Visući, avec la partie du littoral se trouvant à ses pieds, et qu'il jouira lui-même de la protection de l'Eglise de Bosnie. Dans le second acte, rédigé deux jours plus tard, l'évêque de l'Eglise de Bosnie informe qu'il a dépêché ses gens auprès du voïvode, car le roi l'a autorisé à rentrer en Bosnie.

Mots-clés: Pavle Klešić, roi Ostoja, évêque de l'Eglise de Bosnie, *djed* (chef de l'Eglise – hérétique – de Bosnie), ancien, *krstjanin – chrétien* (désignant les fidèles de l'Eglise de Bosnie), Bosnie, Raguse, Visoko.